

LBRIS

We know
books

Cele o sută de limbaje ale copiilor

Experiența Reggio Emilia în transformare

Traducere după ediția a treia
de ROXANA SAHANAGIU și ADINA IACOB

CAROLYN EDWARDS,
LELLA GANDINI și
GEORGE FORMAN, *editori*

În colaborare cu REGGIO CHILDREN
și Innovations in Early Education: The International Reggio Exchange

SIGNATURA

Cuprins

Mulțumiri	v
Despre colaboratori	vii
Cuvânt înainte <i>Howard Gardner</i>	ix
Prefață: Reggio: un oraș al amabilității, curiozității și imaginației <i>Jerome Bruner</i>	xiii
Partea I: Începuturi	
În niciun caz. Cele o sută sunt acolo. <i>Loris Malaguzzi</i>	2
1. Introducere: Context și puncte de plecare <i>Carolyn Edwards, Lella Gandini și George Forman</i>	3
2. Istoria, ideile și principiile de bază: Un interviu cu Loris Malaguzzi <i>Lella Gandini</i>	21
3. Povestea lui Malaguzzi, alte povești, și respectul pentru copii <i>David Hawkins</i>	57
4. Responsabilitatea noastră față de copiii mici și față de comunitatea acestora <i>Graziano Delrio</i>	63

5. Reggio Emilia: Un oraș în transformare <i>Sandra Piccinini și Claudia Giudici</i>	69
6. Micro-proiectele și macro-politica: Învățarea prin relații <i>Peter Moss</i>	77
 Partea a II-a: Predarea și învățarea prin relații	
7. Participarea părinților la conducerea școlii: Un interviu cu Sergio Spaggiari <i>Lella Gandini</i>	91
8. Echipa coordonatoare pedagogică și dezvoltarea profesională <i>Paola Cagliari, Tiziana Filippini, Elena Giacomini, Simona Bonilauri și Deanna Margini</i>	105
9. Profesor și învățăcel, partener și ghid: Rolul profesorului <i>Carolyn Edwards</i>	115
10. Profesorul observator: Observarea ca unealtă reciprocă de dezvoltare profesională: Un interviu cu Amelia Gambetti <i>Lella Gandini</i>	135
11. Comunitatea incluzivă <i>Ivana Soncini</i>	147
Interludiu. De la mesaje la scriere: Experiența în literație <i>Laura Rubizzi și Simon Bonilauri își descriu cercetarea</i>	169
 Partea a III-a: Documentarea ca proces integrat de observare, reflecție și comunicare	
12. Documentarea pedagogică: O practică pentru negociere și democrație <i>Gunilla Dahlberg</i>	179
13. Pedagogia ascultării: Perspectiva Ascultării în Reggio Emilia <i>Carlina Rinaldi</i>	185
14. Învățarea negociată prin design, documentare și discurs <i>George Forman și Branda Fyfe</i>	197
15. Relația dintre documentare și evaluare <i>Brenda Fyfe</i>	219

Partea a IV-a: Ideea celor o sută de limbaje ale copiilor și evoluția sa

16. Este frumusețea o cale de cunoaștere? <i>Margie Cooper</i>	237
17. <i>Atelierul</i> : O conversație cu Vea Vecchi <i>Lella Gandini</i>	243
18. Conectarea cu ajutorul spațiului ca mediu de îngrijire și învățare <i>Lella Gandini</i>	253
19. Utilizarea mijloacelor digitale în Reggio Emilia <i>George Forman</i>	271
20. Centrul internațional Loris Malaguzzi <i>Carlina Rinaldi și Sandra Piccinini</i>	281
Partea a V-a: Concluzie	
21. Reflecții finale și strategii de îndrumare pentru predare <i>Carolyn Edwards, Lella Gandini și George Forman</i>	289
Glosar de termeni folosiți de educatori în Reggio Emilia	301
Resurse adiționale	305

Capitolul 1

Introducere: Context și puncte de plecare

Carolyn Edwards, Lella Gandini și George Forman

Reggio Emilia este un mic oraș din nordul Italiei, care s-a remarcat puternic prin lucrurile realizate și prin ceea ce reprezintă pentru domeniul educației. În ultimii 50 de ani, educatorii, colaborând împreună cu părinții și locuitorii orașului, au construit un sistem public de îngrijire și educație a copilului, recunoscut de mult drept centru al inovației în Europa și recunoscut în prezent drept punct de referință și inspirație pentru educatorii din toată lumea (Edwards & Rinakdi, 2009; Mantovani, 2001, 2007; New, 2003; Organization for Economic Cooperation and Development (OECD), 2006; OECD Review Team Italy, 2001). Programele combină conceptele de servicii sociale și educație. Participă copii din toate contextele socio-economice și educaționale, copiii cu dizabilități având prioritate și beneficiind de o integrare completă, în conformitate cu legislația națională a Italiei. Mai mult de 14% din bugetul orașului este alocat pentru a sprijini acest sistem al educației timpurii, care în prezent include mai mult de 30 de creșe și grădinițe municipale, și multe alte grădinițe și servicii „afiliate” pentru copiii sub 6 ani.

EXPERIENȚA REGGIO EMILIA

În ultimii 50 de ani, acest sistem și-a dezvoltat propriul set distinctiv și inovativ de ipoteze filozofice și pedagogice, metode de organizare a școlii și principii de design al mediului, pe care, luându-le ca întreg, le numim „experiența Reggio Emilia”. Experiența Reggio Emilia hrănește dezvoltarea intelectuală a copiilor prin focalizarea sistematică asupra reprezentării simbolice. Copiii sunt încurajați să exploreze mediul în care trăiesc și să se exprime prin intermediul mai multor căi și prin toate „limbajele” lor, inclusiv prin cele expresive, comunicaționale, simbolice, cognitive, etice, metaforice, logice, imaginative și relaționale (Reggio Children, 2010, p. 4). Copiii experimentează și își dezvoltă competențe în folosirea

limbii vorbite, a gesturilor, a desenului, prin pictură, construcție, olărit și sculptură, jocuri de umbre, colaje, teatru, muzică și dezvoltarea scrisului, pentru a numi câteva dintre ele. Contrar orientărilor axate pe obținerea de către copii a performanței calificate, profesorii Reggio pun accentul pe dobândirea expresiei personale și pe reflecția asupra propriilor tipare de gândire. În loc să îi preseze să citească devreme, spre exemplu, profesorii le sprijină formarea abilității de a comunica cu alții prin vorbire și alte mijloace, astfel încât fiecare să-și poată aduce contribuția în cadrul grupului. În locul exersării îndelungate a unei abilități, se pune accentul pe stabilirea unei relații semnificative și emoționale cu subiectul – conținutul proiectului. Accentul cade mai degrabă pe crearea sensului prin inventarea simbolurilor în cât mai multe medii, decât pe traducerea textului tipărit, notațiilor matematice sau a partiturilor muzicale în cuvinte rostite, algoritmi corect executați sau o interpretare la vioară. Copiii „scriu” în multe feluri, prin mișcare, pictură, sculptură și animații digitale. Deși la Reggio se pune accent pe abilitățile tehnice de a controla aceste medii, acest lucru nu este făcut doar de dragul de a atinge o performanță asemănătoare cu cea a adulților în desen sau executarea unei compoziții muzicale, ci mai degrabă pentru a le oferi copiilor cât mai multe căi de a-și face vizibil propriul mod de a gândi.

În plus, încă de la început, în cadrul Reggio a existat o recunoaștere explicită a parteneriatului dintre părinți, educatori și copii; clasele sunt organizate astfel încât să sprijine o abordare asupra învățării extrem de colaborativă și orientată spre rezolvarea problemelor. Alte caracteristici importante sunt folosirea grupurilor mici în cadrul învățării bazate pe proiect, continuitatea profesor-elev (doi co-profesori au aceeași clasă timp de 3 ani) și metoda de guvernare bazată pe managementul cu ajutorul comunității. În Reggio Emilia educația este văzută ca o activitate a comunității și ca o modalitate de-a împărtăși cultura prin explorarea comună a copiilor și părinților care propun subiecte spre speculație și dezbateri. Abordarea ne asigură noi moduri de a vedea natura copilului ca învățacel, rolul profesorului, al școlii și al conducerii, designul și folosirea ambientului și a planificării curriculare care ghidează experiențe de descoperiri colective cu final deschis precum și de rezolvare de probleme. Datorită acestor trăsături experiența Reggio Emilia este importantă și incitantă pentru educatorii din toată lumea.

Experiența Reggio Emilia a educației timpurii este fondată pe un set distinctiv, coerent, aflat mereu în schimbare, de ipoteze și perspective extrase din patru tradiții intelectuale importante: direcțiile europene și americane de educație progresistă, constructivismul lui Piaget și psihologia socio-istorică a lui Vygotsky, politica de reformă de stânga din Italia postbelică și filozofia europeană postmodernă.

Acestea sunt amestecate împreună cu elemente ale istoriei și culturii trecute și prezente, cum ar fi tradițiile regionale puternice ale democrației participative – adică, alianțe civice pentru solidaritate și cooperare. Un cuvânt auzit frecvent în discuțiile educatorilor Reggio este *civile* („civil”), iar copilului îi este recunoscut dreptul de a avea acces la civilizație și conștiință civică (vezi Capitolul 3, de David Hawkins, în acest volum).

Reggio Emilia este cunoscut în Italia drept unul dintre cele mai agreate pentru locuit orașe (Bohlen, 1995), având o rată mică a șomajului și a criminalității, prosperitate înaltă, instituții locale guvernamentale corecte și eficiente și servicii sociale de calitate. Regiunea Emilia Romagna, în care este localizat orașul, are un nivel ridicat de „comunitate civică”, acest lucru însemnând că cetățenii sunt legați între ei prin relații orizontale, de solidaritate socială, reciprocitate și cooperare, opuse relațiilor verticale, de autoritate și dependență (Putnam, 1993). Robert Putnam a strâns date care atestă că dintre cele 20 de regiuni ale Italiei, Emilia

Romagna are cel mai înalt nivel de responsabilitate civică și de încredere în instituțiile locale și autorități (evidențiată și de numărul mare al votanților, al cititorilor de ziare și al celor implicați în cluburi și asociații).

Conceptele populare ale democrației participative afirmă faptul că oamenii pot și trebuie să se exprime ca „protagoniști” în numele lor și ai celor din grupul lor, pe baza experienței personale și a propriului nivel de conștiință.

Cetățenii își respectă tradițiile privind organizarea în masă, iar oamenii aparținând tuturor nivelurilor sociale se strâng împreună pentru a rezolva probleme sociale prin intermediul partidelor politice și a cooperativelor și uniunilor economice (agricole, de marketing credit, muncă, sindicate ale producătorilor și consumatorilor). Aceste tendințe colectiviste nu sunt recente, ci își au originea în vremea breslelor meșteșugărești și a republicilor comunale din medievalul secol al XIV-lea; ele reprezintă o sursă puternică de identitate și mândrie pentru populația din regiunea Emilia Romagna în general, și a orașului Reggio Emilia în particular. În mod clar, ideile despre democrația participativă și comunitatea civică sunt fundamentale pentru ceea ce educatorii din Reggio Emilia simt în legătură cu viziunea despre educație și misiunea lor (Edwards, 1995). De aceea, este important să se cunoască încă de la început câte ceva despre cum se încadrează în contextul mai larg al educației timpurii italiene.

CONTEXTUL MAI LARG AL EDUCAȚIEI TIMPURII ITALIENE

Susanna Montavani de la Universitatea din Milano este una dintre cele mai cunoscute autorități ale educației timpurii italiene. Și-a dedicat mulți ani funcțiilor naționale de conducere, dar și asigurării expertizei pragmatice și teoretice în regiunea ei natală, Lombardia. Din perspectiva ei, *pedagogia* poate fi văzută ca un cadru general în care ne gândim la educație ca dezvoltându-se atât din contextul ei cultural particular, cât și din încrucișarea ei cu forțe exterioare, paradigme și practici educaționale (Mantovani, 2007). Ea crede că pedagogia educației timpurii din Italia este orientată spre câteva idei de bază (pp.116-117). Toate aceste teme sunt discutate în cadrul acestei cărți, indicând astfel marea măsură în care educatorii Reggio au făcut parte din și au contribuit la dezvoltarea și clarificarea marilor idei din domeniul educației timpurii italiene:

- O abordare holistică și constructivistă a înțelegerii copiilor și dezvoltării lor;
- Ideea inteligențelor multiple (*cele 100 de limbaje* în Reggio Emilia);
- Importanța designului și a esteticii mediului;
- Atenția îndreptată spre participarea și implicarea familiilor, cetățenilor și a factorilor de decizie politică;
- Atenția îndreptată spre includere și integrare, ținând cont de toate aspectele diversității;
- Lupta pentru accesul universal la educație și servicii de îngrijire pentru toți copiii și familiile lor.

De asemenea, Montavani (2007) rezumă și tendințele intelectuale care domină conversațiile contemporane ale experților italieni în educația timpurie. În discuțiile lor despre pedagogie reapar fraze-cheie. Fiecare din aceste teme-cheie italiene se intersectează cu concepte ale educației explicate de educatorii Reggio pe parcursul cărții:

- „Pedagogia stării de bine” (*pedagogia del benessere*) – o pedagogie a stării de bine fizice și emoționale sau a te simți în largul tău în contextul educației și al îngrijirii;
- „Pedagogia bunului-gust” (*pedagogia del gusto*) – o pedagogie în care calitatea și estetica materialelor, a pieselor de mobilier, a imaginilor („bunul-gust” al acestora sau „aroma”) îi ajută pe copii să aprecieze, să iubească, să respecte mediul școlar;
- „Pedagogia relațiilor” (*pedagogia dela relazione*) – o pedagogie în care relațiile interpersonale și sociale sunt văzute ca mijloace de sporire a autonomiei, a apartenenței și a învățării individuale și în grup;
- „Pedagogia continuității” (*pedagogia della continuita*) – un grad înalt de continuitate; implică continuitatea grupelor copil-profesor de-a lungul anilor și un curriculum conectat (*progettazione* în Reggio Emilia);
- „Pedagogia participării” (*pedagogia della partecipazione*) – cadrul pentru dezvoltarea unor relații apropiate școală-acasă și pentru participarea părinților și a cetățenilor în conducerea școlii;
- „Pedagogia documentării” (*pedagogia della documentazione*) – documentarea a tot ceea ce sunt și fac copiii, permițându-le acestora și adulților să recitească experiențe trecute, să-și împrăspăteze memoria și să regândească;
- „Pedagogia culturală” (*pedagogia culturale*) – conștientizarea naturii culturale a ideilor și obiceiurilor cu privire la copii și educație.

CE A INSPIRAT EXPOZIȚIA

Această carte și-a primit numele, *Cele 100 de limbaje ale copiilor*, de la expoziția itinerantă mereu actualizată care povestește despre experiența educațională Reggio încă din 1981. Expoziția a fost concepută inițial de Loris Malaguzzi și de colegii săi cei mai apropiați sub forma unui documentar vizual despre munca lor aflată în desfășurare și despre efectele pe care le are asupra copiilor. Expoziția a fost în turneu în America de Nord încă din 1987, iar cea mai recentă versiune a sa „Minunea învățării: Cele 100 de limbaje ale copiilor”, a început turneul în 2008. „Minunea învățării” este o frumoasă și intrigantă expoziție care spune o poveste educațională și țese laolaltă experiențe, reflecții, dezbateri, premise teoretice și idealurile sociale și etice ale mai multor generații de profesori, copii și părinți. Ea descrie și ilustrează – sau, așa cum le place lor să spună, face vizibile – filozofia și pedagogia experienței Reggio Emilia prin fotografii care descriu momentele de predare și învățare, scenariile explicative și panouri (multe conținând texte din cuvintele copiilor), mostre de picturi, desene, colaje și construcții și materiale audio-vizuale (Cooper, 2008; Gambetti, 2008).

În calitate de mediu al comunicării, expoziția servește drept unealtă pentru dezvoltare profesională și sprijin pentru ocazii ca întâlniri, conferințe și ateliere, unde oamenii se întâlnesc față în față și au posibilitatea de a se deschide într-un mod complet, intens și concentrat față de povestea pe care educatorii Reggio Emilia vor să o spună. Creată de educatorii Reggio pentru a informa atât publicul obișnuit, cât și pe cel profesionist, expoziția exemplifică în mai multe feluri esența acestei abordări educaționale.

În primul rând, expoziția folosește **multiplicitatea**, opusă simplității, pentru a-și exprima punctele de vedere. Ea își cufundă vizitatorul într-o formă de învățare multistratificată și multimodală. Studiarea panourilor mari, foarte detaliate, încărcate din plin cu imagini, cuvinte și artefacte, copleșește mintea și simțurile cu informații și impresii transmise pe mai

multe canale în același timp. Acest lucru oferă vizitatorilor o experiență a învățării imediată și tangibilă prin intermediul celor „100 de limbaje”. După cum a menționat Malaguzzi în catalog, expoziția creează „un spațiu al condensării neîntrerupte a sute de experiențe subiective și obiective”, în care „sperăm să obținem un flux incitant de emoții, dar și de imagini, interacțiuni și înțelesuri mai armonizate cu realitatea chiar și mai profund ascunsă.” (Reggio Children, 1987, pp. 22-23).

A doua calitate a expoziției este **circularitatea**. Hoinărind în voie în cadrul expoziției, vizitatorii se trezesc pe o alee circulară pe măsură ce își refac pașii și se întorc în mod repetat la secțiunile, panourile și temele preferate, de fiecare dată înțelegând mai multe. Tocmai în acest fel educația în Reggio este oricum, numai liniară nu; este în schimb o spirală nesfârșită. Copiii nu sunt împinși sau grăbiți secvențial de la o activitate la alta, dar sunt în schimb încurajați să repete experiențele cheie, să observe și să reobserve, să examineze și să reexamineze, să reprezinte și să rereprezinte.

În al treilea rând, expoziția arată valoarea **vizibilității**. Ca formă de comunicare, expoziția s-a născut direct din ceea ce educatorii Reggio Emilia numesc *documentare*. La începutul istoriei lor (vezi interviul cu Loris Malaguzzi, Capitolul 2 al acestui volum) educatorii și-au dat seama că documentarea sistematică a procesului și a rezultatelor muncii lor cu copiii va servi în același timp acestora, părinților și educatorilor. Documentarea le asigură copiilor și adulților o formă concretă și vizibilă a „memoriei” lucrurilor spuse și făcute, pentru a le servi ca punct de pornire pentru următorii pași în învățare. Le mai asigură părinților și publicului informații detaliate despre ce se întâmplă în școli, pentru a le provoca reacțiile și pentru a le obține sprijinul. Nu în ultimul rând, le asigură educatorilor un instrument de cercetare și o cheie către dezvoltare și reinnoire continue. Această viziune îndrăzneată a dus la dezvoltarea documentării ca formă de artă în Reggio Emilia, implicând numeroase produse, inclusiv panouri, cărți, diapozitive, CD-uri/ DVD-uri pentru înregistrarea experiențelor de învățare ale copiilor.

În al patrulea rând, expoziția demonstrează valoarea **colectivității**. A fost concepută și schițată nu individual, ci colectiv. Loris Malaguzzi, fondatorul și, pentru mulți ani, directorul sistemului municipal al educației timpurii din Reggio Emilia, a fost primul care s-a ocupat de pregătirea expoziției, însă mulți alți administratori, profesori și oameni din cadrul orașului și-au dedicat timpul, munca, ideile și rezultatele înregistrate în cadrul proiectelor de la clasă (demonstrând calitatea rezultatelor obținute prin efortul de grup). Educatorii Reggio cred că reciprocitatea, schimbul de idei și dialogul stau la baza unei educații de succes.

În al cincilea rând, expoziția pune preț pe incompletitudine sau pe deschidere. Nu atinge niciodată un stadiu în care educatorii Reggio spun: „Acum e terminată; să nu ne mai gândim la alte schimbări”. Ea suferă în schimb transformări și se preschimbă constant în versiuni sau ediții diferite. Prima expoziție s-a deschis în 1981 și a început să călătorească în Europa sub numele de „L'occhio se salta il muro” („When the Eye Jumps Over the Wall”). Titlul a devenit „I cento linguaggi dei bambini” („The Hundred Languages of Children”) cu ocazia edițiilor următoare și apoi „The Wonder of Learning: The Hundred Languages of Children” cu ocazia ediției nord-americane complet revizuite din 2008. Am observat câteva schimbări de-a lungul diverselor ediții ale expozițiilor. De exemplu, spre deosebire de edițiile anterioare, „The Wonders of Learning” le permite vizitatorilor să observe mai mult din procesul de predare, cu ajutorul explicațiilor mai detaliate de pe panouri și a DVD-urilor însoțitoare pe care vizitatorii le pot privi. De asemenea, pentru a spori documentarea proiectelor desfășurate pe termen lung, „The Wonder of Learning” conține sumare scurte ale micro-poveștilor

printate pe pagini separate într-un portofoliu care poate fi răsfoit sau cumpărat pentru a fi studiat mai târziu. Într-adevăr, vizitarea expoziției s-a schimbat dintr-o experiență a statului în picioare și a citirii semnelor, la o experiență a șederii și studierii datelor. Aceste schimbări nu reflectă modificări fundamentale ale filozofiei predării, ci mai degrabă eforturile de a îmbunătăți expoziția ca mod de comunicare și invitație la dialog și studiu continuu.

Tocmai în acest fel, munca educativă în Reggio Emilia nu devine niciodată fixă și rutinieră, ci este în schimb supusă constant reexaminării și experimentării. Din acest motiv, educatorii Reggio refuză să folosească termenul *model* atunci când vorbesc despre abordarea lor, și pomenesc în schimb despre „proiectul nostru” și „experiența noastră”.

Nu în ultimul rând, expoziția demonstrează valoarea **curajului**. La momentul în care expoziția a fost pregătită pentru prima dată în 1981, Vea Vecchi a spus că se simte ca un pionier – mândră și entuziasmată că face parte dintr-o mică echipă care inventează tehnici noi de predare și un mod neobișnuit și frumos de a le prezenta (Vecchi, 2010, p. 170). Revi-zuind serios în 2008 „The Wonder of Learning”, ea a început să facă parte dintr-un comitet special alcătuit pentru a fi divers și interdisciplinar. Ea a descoperit că atingerea consensului și crearea tuturor componentelor acestei noi expoziții complexe presupunea existența unui tip de curaj intelectual nou și diferit, întrucât nu mai erau în prezența sculptorului Loris Malaguzzi (1920-1994) care să le sprijine alegerile și deciziile. După părerea ei, natura schimbătoare a pregătirii expoziției urmărea evoluția experienței Reggio – de la pionieri obscuri care lucrează împreună cu fondatorul la un sistem consacrat care poartă greutatea responsabilității în parteneriat cu o nouă generație.

NECESITATEA ACESTEI CĂRȚI

Expoziția nu acoperă însă totul. Spre deosebire de o carte, nu poate fi luată acasă pentru a fi studiată și a reflecta asupra ei. Nu poate răspunde la toate întrebările noastre despre istoria și filozofia acestui program, despre curriculum, planificare și comportamentul profesorului, despre munca cu părinții, inclusiv munca cu elevii cu „drepturi speciale”, despre organizarea administrativă și structura școlii.

Astfel a apărut nevoia acestei cărți. Ea permite o expunere mai extinsă și mai analitică a abordării Reggio Emilia în toate aspectele sale și oferă un spațiu de discuție în care atât italienii, cât și americanii pot discuta despre ceea ce cunosc cu privire la abordarea Reggio Emilia.

Prima ediție, publicată în 1993, a avut intenția, și a și reușit, să fie un punct de pornire pentru discuții, introducând cititorii în aspectele fundamentale ale abordării Reggio Emilia și descriind primii pași în folosirea și adaptarea acestor aspecte în această țară. Spațiul american a fost atât de interesat, încât în 1998 a fost publicată a doua ediție, care a descris modul tot mai sofisticat de adaptare și interpretare a abordării la contextul american, dar a și oferit colegilor italieni un spațiu în care să răspundă acelor ani de contact și dialog cu americanii.

A trecut mai mult de un deceniu de la publicarea celei de-a doua ediții și a fost o perioadă uriașă de transformare pentru orașul Reggio Emilia, pentru serviciile destinate preșcolariilor și pentru organizarea transmiterii mesajului său la nivel național și internațional. Munca educatorilor Reggio a fost extrem de influentă și multe publicații au descris experimentele și inovațiile inspirate de Reggio în diverse contexte culturale și educaționale. În același timp, activitatea educațională din orașul Reggio a evoluat constant. Ca multe alte comunități din lume din această perioadă a istoriei, Reggio Emilia este un oraș aflat în schimbare socială

rapidă, cu o populație aflată în creștere, cu limbi, rase și contexte variate și cu controverse politice apărute printre cetățeni – toate aceste schimbări cerând noi răspunsuri civice și politice pentru a promova solidaritatea și sustenabilitatea. În plus, un influx de educatori de generație nouă, apărut pe fondul pensionării generației vârstnice și a lărgirii sistemului, a introdus noi aspecte în dezvoltarea profesională și în mentorat. Nu în ultimul rând, dorințele intense ale educatorilor de a se implica în cercetare susținută și reciprocă, în schimb de opinii și dialog cu educatori de toate felurile, din Italia și de peste granițe, au condus la un focus internațional concentrat. Pe parcursul tuturor acestor transformări, orașul se îndepărtează de la tradițiile consolidate către unele noi și nefamiliare.

Luând în considerare faptul că educatorii din Reggio Emilia continuă să-și dezvolte teoriile și metodele și luând în calcul și extinderea rețelei de contacte și schimburi dintre educatorii din mai multe țări, a venit timpul pentru o ediție nouă și adăugită a acestei cărți, a treia – una care se concentrează pe procesele educative și pe schimbări. Aici vă prezentăm în ce fel este experiența Reggio organică și dinamică și în ce fel este ea răspunsul forțelor istorice și a nevoilor societale aflate în schimbare, cum ar fi creșterea diversității populației și influxul noii generații de educatori. Așa cum i-a spus Howard Gardner lui George Forman într-un interviu din 2010, preocupările educatorilor de acum 30 de ani erau orientate în special spre școală. Pe măsură ce societatea s-a schimbat economic și demografic, atenția s-a extins pentru a include școlile și politica comunității, interacțiunile cu sectorul privat, fundațiile și instituțiile educaționale. În prezent, abordarea Reggio Emilia se concentrează pe aceste aspecte și pe relația ei cu lumea largă.

După cum va observa și cititorul, deși experiența Reggio a devenit cunoscută la nivel internațional, nu a devenit un simplu slogan sau o formulă, o rețetă sau un bun comercial, un moft sau o modă. Nu a fost gândită (și chiar nu poate fi gândită) ca soluție rapidă, pentru că soluțiile rapide nu funcționează niciodată în educație, și, mai mult decât atât, programele și modelele de peste mări nu pot fi transpuse pe deplin dintr-un context cultural în altul fără schimbare și adaptare extensive. În schimb, ceea ce am văzut și învățat în Reggio Emilia a devenit o sursă de energie și inspirație, în timp ce ne luptăm cu aceleași probleme ale reformei școlii publice și calității inegale a educației, cu proasta coordonare și lipsa accesului din motive financiare la alte tipuri de servicii pentru educație timpurie.

Discursul despre experiența Reggio Emilia a intrat în vocabularul nostru de referințe și a devenit o sursă de termeni puternici (cum ar fi *vizibilitate*, *context*, *documentare pedagogică*, *curriculum proiectat*, *imaginea copilului*, *educația ca relație*, *revizuire*, *noduri cognitive și participare*) pe măsură ce noi ne-am dezvoltat propriul nostru vocabular comun și setul de modele pentru discutarea și dezbateră teoriei și practicii în educație în moduri și mai productive.

AUTORII ȘI CAPITOLELE LOR

Perspectivile editorilor

Editorii au lucrat inițial împreună la expoziția și conferința „Cele o sută de limbaje ale copiilor”, susținută la University of Massachusetts din Amherst în decembrie 1988. Propunerea lui Carolyn Edwards de a colabora la editarea unei cărți despre școlile primare municipale din Reggio Emilia – prima carte de acest gen – a venit în timpul acestei conferințe și după. Am simțit că avem puncte forte complementare care ar da naștere unei

arși utile și importante. Carolyn Edwards, care ne-a ajutat și la găzduirea expoziției din 1993, din Lexington, Kentucky, are o formare amplă în antropologie culturală și dezvoltare socială și pentru mulți ani a condus laboratorul școlii de educație timpurie de la University of Massachusetts înainte de a se muta la University of Kentucky și apoi la University of Nebraska-Lincoln, unde se concentrează pe dezvoltarea în copilăria timpurie și educație. Lella Gandini, om de legătură și punte spre cultura și poporul italian, a oferit consultanță multor sisteme de educație timpurie din Italia, America de Nord și din întreaga lume. Are o formare amplă în educație artistică, precum și în dezvoltarea copilului și educație. George Forman a studiat constructivismul de la începutul mișcării piagetiene de la sfârșitul anilor 1960, și după pensionarea de la University of Massachusetts, a fondat Videatives Inc., care produce materiale video digitale pentru a ajuta educatorii „să vadă ce știu copiii”. Toți trei am avut marele noroc să observăm și să studiem aceste școli în timpul numeroaselor călătorii la Reggio Emilia: Lella începând din 1976, Carolyn din 1983 și George din 1985.

Fluxul subiectelor capitolelor

Această a treia ediție prezintă o introducere în experiența Reggio Emilia, atât pentru cititorii noi, cât și pentru cei care se reîntorc la text, care își doresc să înțeleagă bazele teoretice și strategiile practice de astăzi. Pentru că atât de multe cărți descriu felul în care experiența Reggio a fost preluată în alte țări, această carte se concentrează în schimb pe munca continuă care are loc în Reggio Emilia. Majoritatea capitolelor sunt scrise de educatorii Reggio. Howard Gardner și Jerome Bruner, renumiți psihologi ale căror reflecții din paginile de început și din capitole invită cititorul în această carte, sunt invitați frecvenți și Emeriti în Reggio Emilia.

Partea I, „Începuturi”, se deschide cu un poem scris de Loris Malaguzzi, fondatorul sistemului educației timpurii municipale din Reggio Emilia. Apoi, furnizăm contextul necesar despre experiența Reggio și fixăm sistemul educației timpurii din Reggio în contextul spațiului italian. Acea introducere este urmată de un interviu cu Loris Malaguzzi realizat de Lella Gandini. A fost binevenit faptul că Malaguzzi a considerat prima ediție a cărții drept o oportunitate de a realiza prima sa analiză cuprinzătoare a muncii sale de o viață și o istorie a sistemului municipal al educației timpurii din Reggio Emilia. Capitolele rămase din această secțiune expun aspecte importante despre ceea ce e distinctiv în contextul și sistemul educației timpurii din Reggio Emilia și felul în care liderii săi caută să conserve comunitatea civică puternică și angajamentul luat față de calitatea vieții în fața schimbărilor condițiilor politice, economice și demografice importante.

Partea a II-a, „Predarea și învățarea prin relații”, explică sistemul de participare al părintelui și cetățeanului și furnizează informații detaliate bogate, cu multe anecdote și ilustrații, despre cum au lucrat împreună profesorii și metodiștii pentru garantarea calității serviciilor educației timpurii pentru toți copiii.

Partea a III-a, „Documentarea ca proces care integrează observația, reflecția și comunicarea”, prezintă analize detaliate ale documentării pedagogice și „pedagogia ascultării”. Documentarea este indiscutabil singura și cea mai importantă strategie educațională care a apărut din experiența Reggio Emilia, iar această secțiune oferă un dialog internațional despre teoria și practica documentării pedagogice.

Partea a IV-a, „Ideea celor o sută de limbaje ale copiilor și evoluția sa”, descrie acest concept și evoluția sa. În ultimii ani educatorii Reggio au clarificat felul în care folosesc cuvântul *limbaje* ca metaforă pentru diferitele moduri în care oamenii se exprimă pe ei

înșiși și ca o perspectivă mai largă asupra extraordinarelor competențe ale copiilor. Această secțiune explorează concepte ale „frumuseții ca mod de cunoaștere” și felul în care aceste idei conduc munca unui *atelierista* („profesor de studio”), designul spațiului și al mediului și utilizarea tehnologiei digitale care oferă mijloace inovatoare pentru a sprijini învățarea copiilor și dezvoltarea profesională a profesorilor. Această secțiune se încheie cu povestea Loris Malaguzzi International Center, inaugurat în trei etape majore în 2006, 2009 și 2011. Acest centru este mărturia fizică a viziunii progresive pe care o are Reggio despre viitor. Prin acest centru, Reggio Children caută să atingă idealurile progresive ale apărării și promovării drepturilor și potențialului copiilor.

Partea a V-a oferă reflecțiile și gândurile noastre finale despre noi întrebări și direcții, precum și o listă de principii îndrumătoare în interacțiunea profesor-copil, ca rezumat și sinteză care ar putea fi utile cititorilor.

CONTEXTUL ISTORIC AL EXPERIENȚEI REGGIO

Pe măsură ce studiem experiența copiilor și adulților în Reggio Emilia, avem nevoie să privim această experiență în perspectivă pentru a cerceta contextul care a făcut posibilă conturarea acestei abordări educaționale. Acest lucru ne va ajuta să înțelegem mai bine factorii comuni cu alte programe educaționale din Italia, factorii care aparțin regiunii Emilia Romagna și cei care sunt rezultate unice ale dedicării și viziunii educatorilor Reggio Emilia.

Din punct de vedere istoric, educația timpurie din Italia a fost prinsă în pânza încălțată a relațiilor dintre Biserică și stat. Conflictele enorme de putere dintre Biserica Catolică veche de câteva secole și tânărul stat italian (format abia în 1860) au afectat atingerea multor etape de dezvoltare, inclusiv în educația timpurie.

În jurul anului 1820, în nordul și centrul Italiei au apărut multe instituții caritabile. Acestea erau ramificații ale preocupării pentru săraci, apărute în acea perioadă pe întregul cuprins al Europei cu intenția de a îmbunătăți viața populației urbane, de a reduce criminalitatea, de a forma cetățeni mai buni (Cambi & Ulivieri, 1988). Pentru copiii mici, s-au conturat instituții care erau, într-o oarecare măsură, precursorile a două mari programe publice de educație timpurie oferite în prezent în Italia: centrele pentru sugari (*asili nido* sau „cuiburi ale siguranței”), destinate copiilor între 4 luni și 3 ani, și școlile preprimare (*scuole dell' infanzia* sau „școli ale copilăriei”) destinate copiilor între 3 și 6 ani.

Centrele pentru sugari (*Asili Nido*)

Primele precursori ale centrelor pentru sugari au fost creșele (*presepi*) pentru copiii alăptați sau proaspăt înțărcați ai mamelor care lucrează. Industriașii le-au construit în fabricile lor. Spre exemplu, în Pinerolo, Piedmont, o astfel de creșă a fost construită lângă o moară de mătase, unde leagănele erau legănate de motorul hidraulic al morii. Alte instituții similare au fost promovate de către administrațiile publice ale micilor state care împărțeau peninsula italiană înainte de unificare. Altele însă au apărut la inițiativa binefăcătorilor privați (Della Peruta, 1980).

După unificarea statului italian, aceste instituții au continuat să se dezvolte, dar cu dificultăți. Abia la începutul secolului XX unele dintre inițiativele private au început să fie sprijinite prin finanțare publică, în special cele municipale. Ideea era de a se îndepărta de sprijinul cari-